

Moramo, naravno, biti realistični: istorijska slika o NDH u mnogome je već formirana u ranijem periodu na bazi tada vladajuće ideologije i nekih ranijih istraživanja. Detaljnim istraživanjem građe koja se čuva u beogradskim izgrebačkim arhivima, ona se u principu ne može drastično izmeniti. Ipak, novim istraživanjima ta istorijska slika može se učiniti kompleksnom, sa mnogo novih detalja ili novih uglova posmatranja, koji će dopuniti saznanja o mnogim pitanjima iz epohe postojanja Nezavisne Države Hrvatske. U tome je i glavni doprinos najnovije knjige Davora Kovačića *Oružništvo Nezavisne Države Hrvatske, Redarstveno tijelo i vojna postrojba*.

Bojan B. Dimitrijević

Bojan B. Dimitrijević, Milan Micevski, Predrag Miladinović, JUGOSLOVENSKO POMORSKO VAZDUHOPLOVSTVO 1918–1991, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2014, 352 str.

Nastavljajući seriju naslova o temi vojne istorije socijalističke Jugoslavije, naučni savetnik Instituta za savremenu istoriju dr Bojan B. Dimitrijević i istraživači Milan Micevski i Predrag Miladinović ponudili su naučnoj i široj javnosti studiju koja se bavi istorijom jugoslovenskog pomorskog vazduhoplovstva od 1918. do 1991. godine. Knjiga ima 352 strane i gotovo 260 ilustracija. Veliki broj fotografija, od kojih se veći deo prvi put objavljuje, svedoči o predanom istraživačkom postupku autora. Autori su istraživali i fondove u Sloveniji i Hrvatskoj, ali je najveći deo studije zasnovan na novim istraživanjima u beogradskom Vojnom arhivu. Upotreba aviona u Mornarici i nad morem, odnosno va-

zduhoplovnih jedinica kao što je bilo Pomorsko vazduhoplovstvo, posebna je modernizacijska karakteristika prve polovine 20. veka. Tehnološkim unapređenjem, povećanjem brzine i vatrenih mogućnosti pomorsko vazduhoplovstvo je postalo jedan od presudnih činilaca za snagu evropskih pomorskih država između dva svetska rata.

Svetski rat 1914–1918. doneo je dramatičan napredak aviona pa i hidroaviona kao sredstva koje će imati značajnu ulogu u ratnim operacijama. Autori se bave i razvojem austrougarskog pomorskog vazduhoplovstva u Boki Kotorskoj, koja je bila središte Pomorskog vazduhoplovstva Kraljevine SHS/Jugoslavije i njegovog uticaja na razvoj domaće vazduhoplovne industrije. Prve korake u stvaranju vazduhoplovnih fabrika (Ikarus) i konstrukcija 1923–1924, napravili su konstruktori pomorskog vazduhoplovstva Države SHS, Dimitrije Konjović i Josip Mikl. Posedovanje ovakvih aviona-vazduhoplova je značilo posedovanje srazmerne sile u rukama jedne mornarice, odnosno države, kao što je bila Kraljevina Jugoslavija.

U ovoj monografiji, B. Dimitrijević i koautori obuhvataju sve aspekte razvoja Pomorskog vazduhoplovstva – od tehnologije izrade, preko organizacije, obuke, uloge u miru i upotrebe u ratu 1941. Bila je to herojska epoha razvoja i tehnološkog stasavanja, koja je uticala na svakodnevni život ljudi u Primorju, ali i na industrijski razvoj Novog Sada i Beograda u periodu do 1941.

Aprilski rat 1941. odneo je sa političke i istorijske scene Kraljevini Jugoslaviju, njenu vojsku, ali ne i Pomorsko vazduhoplovstvo, koje je jednim delom nastavilo da se bori kod saveznika u Mediteranu. Ovo je verovatno i najdramatičnija epizoda knjige, koju su autori posebno dokumentovali koristeći bri-

tansku građu iz fonda Public Record Office.

Da je reč o tematici koja ima značajan čitalački krug kod nas, a još više u regionu, svedoče mnogobrojni naslovi koji govore o različitim aspektima upotrebe hidroaviona, razvoja, tipovima, ljudima koji su se sa njima borili ili sa njima postizali značajne ratne uspehe. Na ovom prostoru ima, kao i za mnogo drugih sličnih tema, dosta naslova koji govore o razvoju Pomorskog vazduhoplovstva posebno između dva rata, ali za domaću prošlost postoji manjak saznanja o ovoj temi. Ovaj prazan prostor popunjava nova monografija B. Dimitrijevića i vrednih istraživača Micevskog i Miladinovića. Njihova studija vraća ovu temu u krug srpske istoriografije, jer je u proteklim godinama kroz nekoliko sličnih monografija u Sloveniji i Hrvatskoj ta tema na neki način izašla iz oblasti interesovanja srpskih istoričara i zainteresovane publike.

Autori su izabrali hronološki način izlaganja prevashodno zato što je ovo, ipak, istoriografska knjiga. Ali, istoriografska knjiga koja govori o tehnološkom aspektu vojne istorije. Ne možemo da se otmemo utisku da i pored toga oni korespondiraju sa celinom pogleda na jugoslovensko društvo i državu.

U knjizi nema ponavljanja ili preuzimanja iz ranih radova, jer je nastala na potpuno novim istraživanjima, do sada još uvek dobrim delom neobrađene arhivske građe, literature i stručnih časopisa. Jedan od autora (B. Dimitrijević) dodirivao je u više studija i monografija problematiku vazduhoplovstva u Jugoslaviji; Micevski i Miladinović takođe istraživački, u meri u kojoj je to bilo neophodno i koliko su takve teme to dozvoljavale. Istaknimo na kraju da je ovaj autorski tim 2012. godine u izdanju Instituta za savremenu istoriju objavio

voluminoznu studiju *Kraljevsko vazduhoplovstvo 1918–1941*. koja je privukla znatnu pažnju stručne publike.

Momčilo Pavlović

Danilo Šarenac, TOP, VOJNIK I SEĆANJE. PRVI SVETSKI RAT I SRBIJA 1914–2009, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2014, 311 str.

Prateći dobro utabane staze svetske historiografije da se o ratovima ne piše samo kroz ratno-operacijske i političke tokove, Danilo Šarenac u knjizi *Top, vojnik i sećanje. Prvi svetski rat i Srbija 1914–2009*, sagledava Prvi svetski rat, i učešće Srbije u njemu, kroz tri teme imenovane u naslovu, tačnije: srpsku artiljeriju, regrute iz 1915. godine i manifestacije sećanja na sam rat, ali i temu veterana koju je povezo sa temom sećanja. Hronološke odrednice knjige su postavljene na početnu godinu Prvog svetskog rata i 2009, kao savremenu godinu do koje su praćeni fenomeni sećanja na ovaj rat (autor je dao obrazloženje da se do te godine mogu uočiti svi važniji procesi u formiranju sećanja, ali i procesu zaboravljanja, pri čemu je dovoljno udaljena od 2014. godine i očekivanih proslava stogodišnjica). U knjizi se može pročitati i o dešavanjima koja su prethodila Prvom svetskom ratu, a usko su povezana sa istorijskim temama i tokovima koje autor predstavlja.

Prvi deo knjige, naslovljen *Top*, donosi priču o pojavi moderne artiljerije u svetu i njenom upotrebi u ratu, nastanku srpske artiljerije, njenom razvoju, modernizaciji pred Balkanske ratove i upotrebi samih topova tokom Prvog svetskog rata. Ovaj deo hronološki polazi od Prvog srpskog ustanka, ukratko se osvrćući na ustaničke topove, da bi kao pra-